

## DEMOKRATSKI LEGITIMITET EVROPSKE UNIJE

Početkom juna 2013. godine svjetlo dana ugledala je knjiga pod naslovom „Demokratski legitimitet Evropske unije“ autora dr. sc. Adnana Mahmutovića docenta na katedri međunarodnog javnog prava na Pravnom fakultetu Univerziteta u Travniku. Radi se o vrlo opsežnoj pravno-politološkoj studiji koja predstavlja sistematičnu, cjelovitu i detaljnu obradu širokog spektra i obima pitanja demokratskog legitimiteta Evropske unije. Na ovaj način autor je pravnoj javnosti i ne malom dijelu građanstva u Bosni i Hercegovini i regionu, pomenutu studiju najzad učinio dostupnom. Inače, monografija doc. dr. Mahmutovića se sastoji od uvoda i šest odvojenih, ali međusobno povezanih tematskih cjelina koje predstavljaju jedinstvenu kompoziciju postavljenu u svrhu rasvjetljavanja fenomena jačanja demokratskog legitimiteta unutar institucionalne arhitekture Evropske unije. Osim toga, rad sadrži zaključak i popis korištene literature. Navedeno tematsko područje obrađeno je na ukupno 463 stranice. U sadržajnom pogledu rad je podijeljen u 6 dijelova. Od toga u radu je prisutno 45 naslova, 89 podnaslova i 46 manjih tematskih jedinica. Tekst je potkrijepljen sa 1807 fusnota koje dokumentaciono i sadržajno dopunjuju glavni tekst. Rezultati provedenog istraživanja prezentirani su tekstualno. Autor je naveo samo onu literaturu koja je citirana u fusnoti. Korištena literatura sadrži 649 bibliografskih jedinica i 93 izvora.

U uvodnom dijelu autor je naveo razloge odabira teme, odredio predmet i ciljeve istraživanja te metodološki pristup obradi navedene teme. Metodološki okvir istraživanja je postavljen tako da se fenomenu demokratskog deficita EU pristupa uvažavajući njegove dvije osnovne dimenzije. Prva dimenzija se odnosi na nedostatak odgovornosti onih koji donose odluke u evropskim institucijama prema građanima Unije. Dok sa druge strane, odsustvo evropskog demosa utemeljenog na zajedničkom identitetu i interesima, također uzrokuje slabost demokratskog legitimiteta institucionalne arhitekture Unije. Analizirajući pomenute nedostatke autor nastoji da istraži odakle su se pojavili problemi u pogledu institucionalne i svake druge strukture Unije. Navedeni pravci istraživanja opravdano su prepoznati kao aktuelna i korisna naučnoistraživačka propitivanja, a kvalificirani odgovori na ta pitanja omogućit će jasniju percepciju o jačanju demokratskih postavki institucija Evropske unije.

U prvom poglavlju razmotrena su neka od pitanja koja predstavljaju osnovu problema istraživanja: demokratski deficit i demokratski legitimitet Evropske unije. Kroz dostignuća akademske rasprave o demokratskom deficitu autor je predstavio pojam i genezu demokratskog deficita, odnosno stav nauke o postojanju demokratskog deficita i njegovih uzroka. Metodološka postavka, koju je autor predstavio na početku svoga istraživanja, ima za cilj da se problemskom pitanju pristupi najprije razmotrovši pitanje demokratskog deficita, pa tek onda jačanje demokratskog legitimiteta Unije. Dvostruka dimenzija demokratskog deficita Unije predstavlja osnovu na kojoj je struktuirano cjelokupno istraživanje. Unutar ovog poglavlja analizirani su različiti aspekti odnosa demokratskog legitimiteta i elemenata koji čine evropski demos: evropski demokratski identitet, evropsko građanstvo, evropsko civilno društvo. U ovom dijelu istraživanja razmotreno je pitanje da li je osnovni nedostatak evropskog projekta – činjenica da demos mora da prethodi državnoj strukturi i ekonomskoj integraciji, a ne da ih slijedi. U Lisabonskom ugovoru poduzeti su određeni koraci da se smanji postojeći raskorak ili praznina između građana i institucija EU.

U drugom poglavlju predstavljena je vizija Evropske unije kao federalne države. Polazište koje je autor u ovom poglavlju iskazao sadržano je u hipotezi prema kojoj naučna procjena demokratskog deficita EU zahtjeva prethodno odgovor na pitanje konstitucionalne strukture Evropske unije, odnosno svrhe i ciljeva evropskog integracijskog procesa. Autor ističe da određivanje stepena demokratske legitimiziranosti kao i sagledavanje jačanja demokratije u Evropskoj uniji kao sui generis tvorevini zahtjeva prethodno postojanje prepoznatljive forme uređenja Evropske unije kako bi se u tom kontekstu mogli primijeniti određeni parametri svojstveni sličnoj formi uređenja koja egzistira unutar klasičnog ustavnog prava. Autor argumentira da ako se želi govoriti o jačanju demokratskog legitimiteta Unije, onda se mora poći od koncepta koji podrazumjeva postojanje demokratskog deficita, a to je koncept federalne Unije. Ovo zbog toga jer pristalice oportunog pristupa (Moravscik i Majone) u svojim radovima ističu da Unija ne pati od demokratskog deficita, nego se radi o pogrešnoj percepciji njene prirode. Drugim riječima, između Evropske unije kao „Evrope suverenih država“ i Evropske unije kao „Evrope građana“ autor odabira mogućnost ispitivanja ovog drugog modela. Kao razlog ovakvog pristupa autor navodi da bi u drugom slučaju istraživanje imalo metodološku grešku koja se odnosi na činjenicu da se vrši istraživanje jačanja demokratskog legitimiteta bez prethodnog hipotetičkog određivanja o tome da li je demokratski deficit uopće prisutan.

U trećem poglavlju normativno-pravnom analizom obuhvaćeni su Ugovori EU/EZ sa ciljem da predstavimo postepenost jačanja demokratskog legitimiteta Evropske unije od Jedinstvenog evropskog akta, preko Ugovora iz Mاستrihta, Amsterdama, Nice pa sve do Ugovora iz Lisabona. Osnovno težište u ovom poglavlju stavljeno je na evoluciju

jačanja nadležnosti, odnosno uloge i značaja Evropskog parlamenta kao jedine institucije Unije koja uživa direktni demokratski legitimitet.

U četvrtom poglavlju, koje je ujedno i najznačajnije poglavlje unutar ovog istraživanja, normativno-pravnom i deskriptivnom metodom predstavljena je svaka od institucija i neka od tijela Unije. Zatim, su sa teleološkom metodom ispitani dometi noviteta uvedeni Lisabonskim ugovorom, a nadalje kroz kriterije demokratskog legitimiteta: otvorenost i transparentnost, te odgovornost razmotrena dostignuća i pretpostavljeni budući pravci jačanja demokratskog legitimiteta unutar institucionalne arhitekture. Bez obzira na pomenuto, ipak je osnovni metodološki pristup u ovom, rekli bismo najvažnijem poglavlju, analitički i fokusiran je na tumačenje lisabonskih noviteta, ali i na akademsku debatu o problemu demokratskog deficita, odnosno jačanja demokratskog legitimiteta kao i na funkcionalne implikacije akademske teorije na strukturu Evropske unije. Posebnu pažnju u ovom poglavlju autor je posvetio odredbama iz Lisabonskog ugovora kojima se uvode nove funkcije poput predsjednika Evropskog vijeća i Visokog predstavnika Evropske unije za vanjsku politiku i sigurnost koji predstavljaju važne institucionalne činioce u kontekstu razvoja političke integracije Unije.

U okviru petog poglavlja politološkom analizom autor je predstavio dostignuća tri najznačajnije strategije jačanja demokratskog legitimiteta: parlamentarnu, postparlamentarnu i prezidencijalističku. Značaj ovog poglavlja ogleda se u činjenici potrebe strateškog sagledavanja pitanja jačanja demokratije u sui generis tvorevinama kao što je Evropska unija.

U šestom poglavlju autor je predstavio koncept tradicionalnog poimanja demokratije prema kojem većinske institucije ili parlamenti imaju najznačajni doprinos jačanju demokratskog legitimiteta. Stoga, Evropski parlament i nacionalni parlamenati bi trebali imati krucijalnu ulogu u smanjenju institucionalnog demokratskog deficita EU. Autor navodi da transponovanje zakonodavnih nadležnosti iz jedne većinske institucije (nacionalnih parlamenata) na supranacionalni nivo nije rezultirao akumuliranjem tih nadležnosti unutar druge većinske institucije (Evropskom parlamentu), već naprotiv unutar regulatornih ovlasti Vijeća nacionalnih ministara. U vezi s tim, autor ističe hipotezu da se demokratski deficit Unije može uspješno sanirati kroz jačanje demokratskog inputa putem nacionalnih parlamenata, odnosno tamo odakle se i pojavio. Zbog toga je ovo poglavlje posvećeno upravo ulozi i značaju nacionalnih parlamenata u jačanju demokratskog legitimiteta Unije.

Na kraju u sedmom poglavlju dat je prikaz Povelje o temeljnim pravima. Polazna hipoteza u ovom poglavlju se zasniva na tvrdnji da su za demokratiju uopće, pa tako i za demokratiju u EU od esencijalnog značaja temeljna ljudska prava. Ljudskim pravima i slobodama se građanima Unije garantuje sloboda (sloboda pod zakonom) i omogućavaju izvjesna prava koja im pružaju šansu da sami utiču na funkcionisanje Unije i da na odgovarajući način mogu da vrše kontrolu onih koji se nalaze na vlasti. Ovaj koncept, koji se zasniva na shvatanju, poimanju, ali i praktičnom

pokazivanju čvrste opredjeljenosti za borbu protiv svakog vida stradanja nevinih, nemoćnih, zatim borbe protiv različitih vidova modernog ropstva, poniženja, tiranije i bijede, nudi vrlo jasnu perspektivu nadnacionalnog, kolektivnog u Evropi.

Na kraju istraživanja autor je iznio zaključna razmatranja u okviru kojih je sadržan pregled cijelog istraživanja sa navedenim rezultatima i sugestijama. Izneseni zaključci odgovaraju početnim postavljenim tezama istraživanja. Autor je uspješnom obradom navedene problematike dao značajan doprinos razvoju oblasti Prava Evropske unije što može da predstavlja važnu osnovu i podsticaj za druge istraživače da se bave istraživanjem fenomena u vezi sa Pravom Evropske unije i posredno procesom evropskih integracija kako u BiH tako i u regionu.

*Mr. sci Mirnes ALIBAŠIĆ*